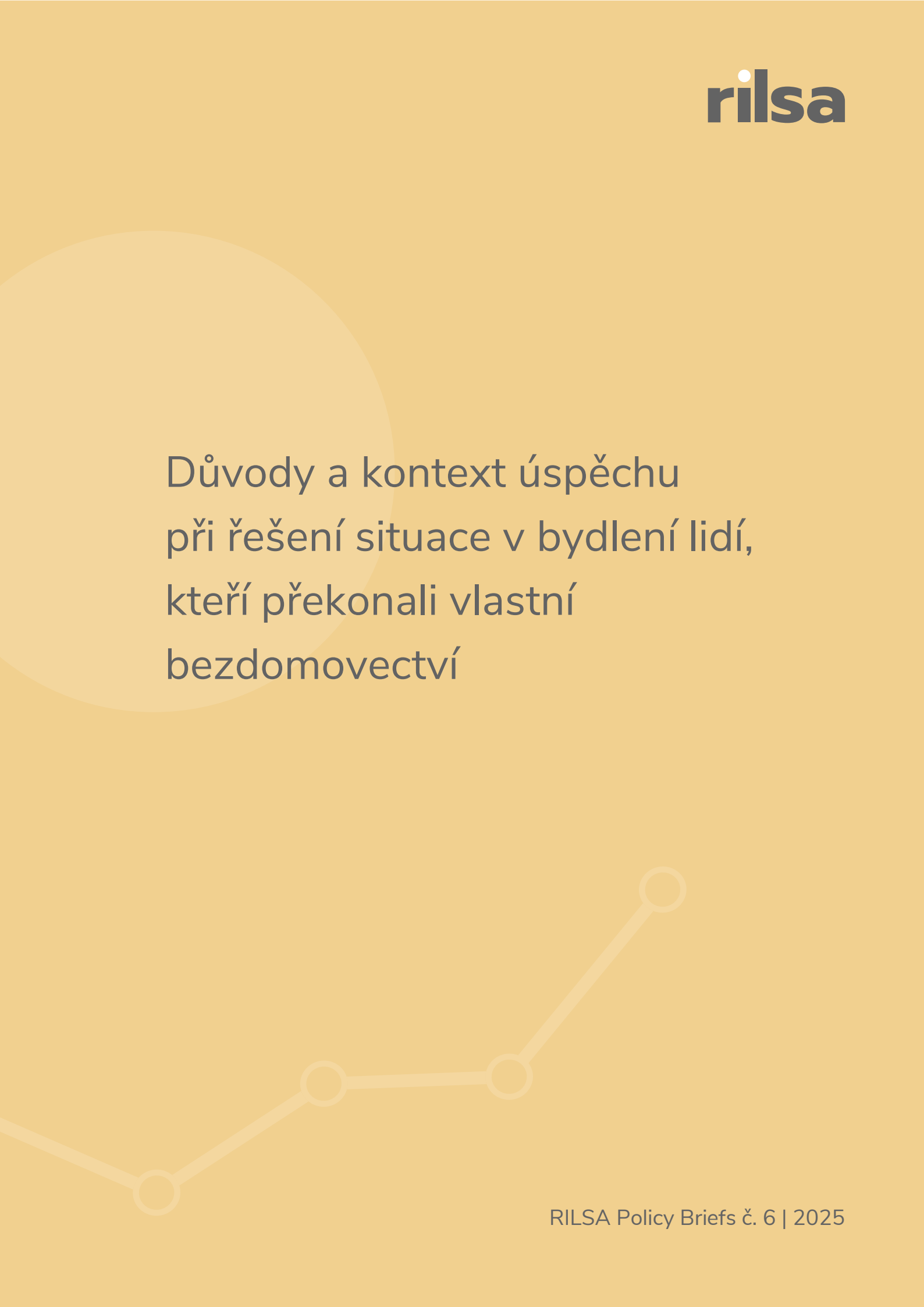
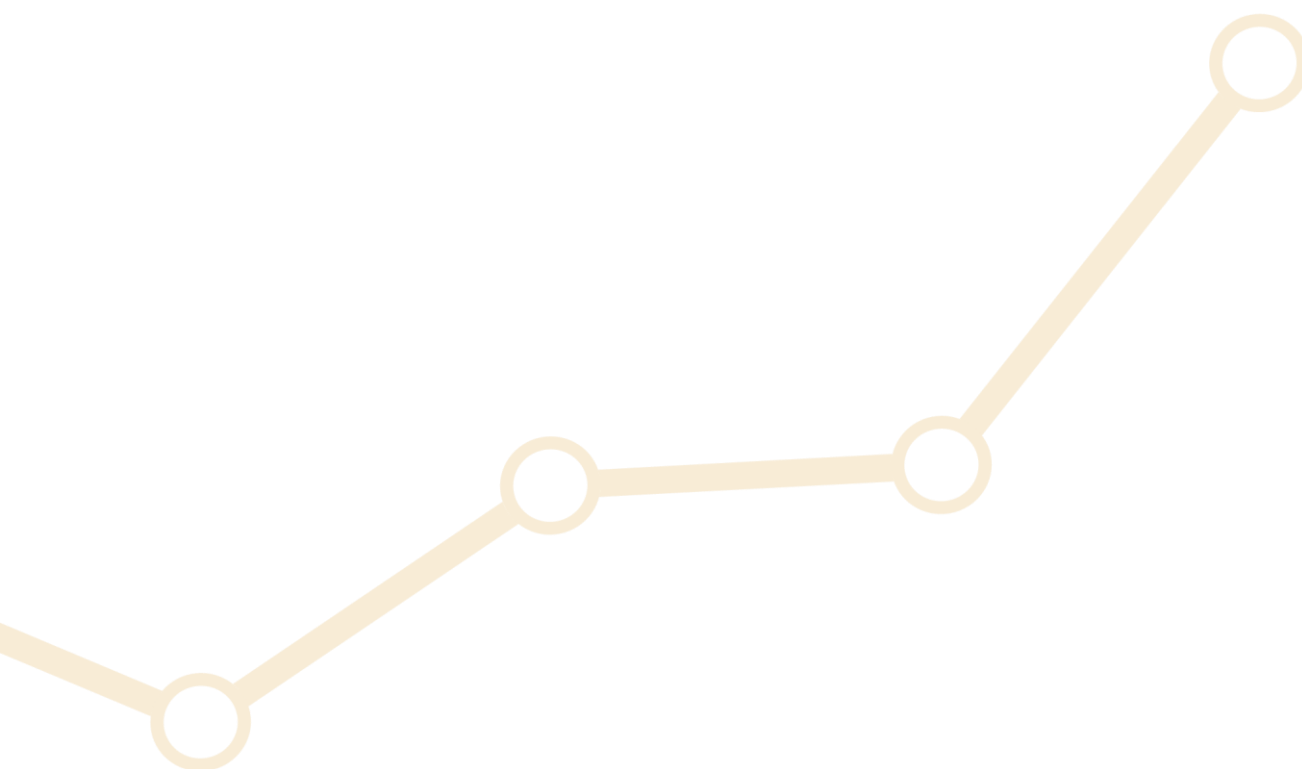

The background is a solid light orange color. On the left side, there is a large, semi-transparent circle. In the bottom right corner, there is a decorative line graph with four circular nodes connected by straight lines, showing an overall upward trend.

Důvody a kontext úspěchu při řešení situace v bydlení lidí, kteří překonali vlastní bezdomovectví

RILSA Policy Briefs č. 6 | 2025

Petr Holpuch

Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA) je veřejnou výzkumnou institucí provádějící aplikovaný výzkum v oblasti práce, sociálních věcí a bezpečnosti práce na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni. Vykonává rovněž konzultantskou činnost, organizuje konference a vydává odborné publikace.

Svémi policy briefs nabízí RILSA stručná shrnutí odborných poznatků a kvalifikovaná doporučení ohledně aktuálních témat sociální politiky.

Shrnutí

- Úspěch respondentů na cestě ke stabilnímu bydlení sestával z jejich vnitřní motivace (pocitované touhy po změně stávajícího způsobu života) a z obdržení komplexní sociální pomoci, jejíž součástí bylo zprostředkování nájemního bydlení.
- K udržení motivace ke změně bylo pro respondenty klíčové začít se distancovat od „bezdomoveckého způsobu života“ a sociálních vazeb, které s ním souvisely.
- Na cestě ke stabilnímu nájemnímu bydlení sehrál ve všech případech důležitou úlohu dlouhodobý podpůrný vztah ze strany konkrétního pomáhajícího člověka (matka, sociální pracovníci neziskových organizací, faráři, sociální kurátoři).
- V okamžiku, kdy respondenti porozuměli tomu, že jsou schopni život v nájemním bytě a z toho plynoucí povinnosti zvládnout, stalo se toto bydlení zdrojem další motivace k jejich praktickému a autonomnímu fungování v životě, díky němuž si dokázali získaný domov udržet (péče o dítě, stabilní zaměstnání, zbavení se látkových závislostí...).
- Respondenti potřebovali na cestě k bydlení zajistit komplexní dlouhodobou podporu prostřednictvím konkrétního sociálního pracovníka (či kompetentní blízké osoby), který s klientem dokázal navázat autentický podpůrný vztah, reflektovat jeho aktuální problémy a provádět ho systémem sociální pomoci.
- Stát/obce by měly fungovat jako zprostředkovatelé nájemního bydlení pro osoby v bytové nouzi (princip sociální agentury poskytující garance vlastníkům). Lidé bez domova se ke komerčnímu nájemnímu bydlení zpravidla nedostanou (přestože jsou motivovaní a schopní hradit nájemné), jelikož nesplňují představy soukromých vlastníků bytů o optimálním nájemníkovi.
- Pro stabilizaci v bydlení je důležité rozvíjet (případně obnovovat) kvalitní vztahy z ne-bezdomoveckého prostředí a vytvářet si novou sociální síť (budování přátelství, obnova vazeb na rodinu).

Důležitost výzkumu

Bezdomovectví má v ČR dlouhodobý charakter, polovina osob bez domova takto žije již 6 více let. Lidé v bytové nouzi se v ČR do bezdomovectví propadají opakovaně, tuto zkušenost mají 2/3 osob bez domova (Nešporová & Holpuch, 2020). Český systém sociální pomoci dokáže úspěšně zajišťovat primární potřeby osob bez domova, ne však jejich trvalé stabilní zabydlení (Mikeszová & Lux, 2013). Následující text shrnuje závěry kvalitativního výzkumu, který se zabýval otázkou, jaké jsou faktory vedoucí k úspěšnému vymanění se z dlouhodobého bezdomovectví. Výstupy mohou pomoci při přípravě politik zaměřených na ukončování bezdomovectví s důrazem na ty aspekty, které sehrály v příbězích úspěšně reintegrovaných osob na jejich cestě ke stabilnímu bydlení klíčovou úlohu. Policy brief vychází z připravovaného odborného článku „Důvody a kontext úspěchu či selhání ve vztahu k řešení situace v bydlení lidí, kteří úspěšně překonali vlastní bezdomovectví“ (Holpuch 2025).

Hlavní zjištění

Výzkum sledoval příčiny (ne)úspěchu na cestě ke stabilnímu bydlení v životních trajektoriích pěti mužů a pěti žen, kteří se v minulosti potýkali po dobu čtyř a více let s bezdomovectvím,¹ avšak v době realizace rozhovorů již žili nejméně rok a půl v bytě s nájemní smlouvou. Kontakty byly získávány prostřednictvím sociální sítě pracovníků státních, neziskových a církevních organizací. Výzkumnému rozhovoru předcházelo telefonické interview s potenciálními respondenty v délce cca 15 min. Polostrukturované hloubkové rozhovory (viz obrázek č. 1) s kvalifikovanými respondenty trvaly 2–3,5 hodiny.

Úspěch na cestě ke stabilnímu bydlení měl ve všech sledovaných případech dvě základní ingredience – nalezení vnitřní motivace ke změně stávajícího způsobu života (1) a obdržení komplexní pomoci zahrnující zprostředkování nájemního bydlení (2). Zdrojem pomoci byla rodina, pracovníci církve a/nebo sociální pracovníci, kteří se zhostili role osobního průvodce na cestě k bydlení. Autentický vztah s pomáhajícím člověkem z „ne-bezdomoveckého prostředí“ kotvil vnitřní motivaci respondentů ke změně a živil jejich víru, že změna je možná. V okamžiku, kdy dotyční porozuměli tomu, že jsou schopni život ve svém nájemním bytě a z toho plynoucí povinnosti zvládnout, stalo se toto bydlení zdrojem další motivace k jejich praktickému a autonomnímu fungování v životě, díky němuž si dokázali získaný domov trvale udržet.

¹ Bezdomovectví ve smyslu evropské typologie ETHOS, přičemž jeho součástí byla vždy také etapa života „bez střechy“ (tj. přespávání na veřejných prostranstvích a/nebo v nízkoprahových noclehárnách).

Bydlení samo o sobě nevedlo k překonání bezdomovectví, které bylo reprezentováno stigmatizujícími technikami obživy (žebření, prohledávání kontejnerů, prodej drog...), udržováním kontaktu s lidmi z bezdomoveckého prostředí (násilní/závislí partneři, obyvatelé squatů, skupinky nezaměstnaných z ubytoven trávící volný čas popíjením alkoholu, party uživatelů drog...) a adaptací na chudobu.² Podstatou úspěšné reintegrace bylo odhodlání se tomuto prostředí nepoddávat, rozhodnutí vymanit se z něj, získání pronájmu bytu a nastartování procesu „zotavení se z bezdomovectví“.³

Obrázek č. 1 **Struktura výzkumných rozhovorů**

Doporučení

1) Rozvoj a podpora motivace ke změně

Respondenti žijící dlouhodobě bez domova vnímali svůj život jako neuspokojivý, zároveň však jako „žitelný“. Každodenním cílem se pro ně stávalo zajišťování primárních potřeb (s látkovými závislostmi v čele). Zásadní proto byl rozvoj vnitřní motivace ke změně. Jejími zdroji byly jak faktory pozitivní (co mohu zažít hezkého), tak negativní (co už v životě zažívat nechci). Pro její získání/udržení bylo ústřední distancování se od osob z bezdomoveckého prostředí. Využívání nocleháren, ubytoven ale i azylových domů může mít na tuto motivaci negativní vliv. Sociální pracovník by měl být schopen klienty bez domova v hledání osobní motivace ke změně podpořit.⁴

² O fenoménech adaptace a motivace osob bez domova viz Holpuch (2013) a Holpuch & Nešporová (2020).

³ Více k problematice zotavení se z bezdomovectví viz Temberis (2012), O'Shaughnessy et al. (2024), Watson & Rollins (2015) a White (2007).

⁴ Východiskem pro tento typ podpory může být znalost techniky motivačních rozhovorů, viz Miller (2012).

2) Podpora kontaktů s rodinou a rozvoj vztahů s lidmi z „ne-bezdomoveckého“ prostředí

Osoby bez domova mohou disponovat potenciálně podpůrnou sociální sítí v podobě rodiny a bývalých přátel, s nimiž však z důvodů studu (anebo sporů) v minulosti přerušily veškeré kontakty. Sociální pracovník by měl s klientem tyto vazby citlivě prozkoumat a zjistit, zda mohou být na jeho cestě k bydlení oporou. Ve třech z deseti případů měli respondenti rodiče, kteří jim byli připraveni se zprostředkováním bydlení pomoci, zároveň však nechtěli podporovat/financovat jejich „bezdomovecký způsob života“. Důležité je klientům pomoci s vytvořením nové vztahové sítě (může se jednat i o kamarády a známé z „předbezdomoveckého“ období) a s odpoutáním se od vztahů se známými „z ulice“.

3) Zajištění komplexní podpory na cestě k bydlení prostřednictvím konkrétního sociálního pracovníka, který s klientem dokáže navázat autentický podpůrný pracovní vztah a provést ho systémem sociální pomoci

V okamžiku vzniku odhodlání bezdomovecký život opustit je klíčová vnější podpora. V případě nefunkční osobní sociální sítě z „ne-bezdomoveckého“ prostředí (starostlivých blízkých či známých) rozhoduje o ukončení bezdomovectví schopnost sociálního systému poskytnout osobám komplexní asistenci na míru, jejíž součástí je zprostředkování pronájmu bytu, pomoc se zabydlením, případně podpora procesu zotavení se z bezdomovectví (viz pozn. č. 3). Od sociálních pracovníků respondenti potřebovali cítit zájem, přijetí a zažit, že jim tito dokáží reálně pomoci s jejich aktuálními problémy (zadluženost, potravinová pomoc, závislosti, pomoc s vyřízením dávek, zajištění místa na ubytovně či v azylovém domě, podpora při hledání zaměstnání...) – tím se budoval vztah, který později vedl ke zprostředkování nájemního bydlení.

4) Stát/obce musí fungovat jako zprostředkovatelé nájemního bydlení pro osoby v bytové nouzi (princip sociální agentury poskytující garance vlastníkům)

Systém dávek na bydlení je funkční a motivované osoby dlouhodobě se potýkající s bezdomovectvím jsou jeho prostřednictvím schopny hradit náklady na nájemní bydlení i v případech, kdy nemají žádné dodatečné příjmy. Problémem je nedostupnost komerčních nabídek pro tuto skupinu (osoby bez domova zpravidla nesplňují představy vlastníků bytů o vhodném nájemníkovi). Klíčová je úloha státu jakožto zprostředkovatele nájemního bydlení. V situaci, kdy obce postrádají dostatečný bytový fond, je vhodným řešením zakládání sociálních realitních agentur, které si byty od soukromých vlastníků buďto dlouhodobě pronajímají (a následně je nabízejí k pronájmu sociálně potřebným osobám), anebo sociálně potřebné nájemce propojují přímo s vlastníky, kterým poskytují určité garance krytí rizik spojených s neplacením nájmu či poškozením bytu.

5) Nízkoprahové služby, nemocnice a nápravná zařízení jako informační rozcestník a prostor pro identifikování motivovaných osob bez domova

Respondenti přežívající „na ulici“ zpravidla využívali alespoň příležitostně nízkoprahové služby neziskových organizací, a to i v situaci, kdy nekomunikovali s jinými institucemi. Nízkoprahová zařízení zajišťující základní potřeby lidem bez střechy nejsou vhodným prostředím pro dlouhodobou podporu již motivovaných osob na cestě ke stabilnímu bydlení. Měla by však spolupracovat s organizacemi a institucemi, které tyto služby poskytují, a motivované klienty na ně odkazovat, respektive informovat o nich (lokální projekty Housing First, obecní kurátoři, nově též Kontaktní místa pro bydlení⁵).

Vhodným prostorem pro tento typ sociální práce jsou také nemocnice a nápravná zařízení. Pro 4 z 10 respondentů byl přelomovým momentem kontakt se sociální pomocí v nemocnici či v nápravném zařízení. Tamní režim přiblížil osoby bez domova ke standardnímu životu, poskytl jim odstup a náhled na dřívější „bezdomovecké období“ a umožnil jim rozvinout vnitřní motivaci na ně již nenavazovat.

Literatura

HOLPUCH, P., 2026. Důvody a kontext úspěchu při řešení situace v bydlení lidí, kteří překonali vlastní bezdomovectví (odborný článek je v přípravě)

HOLPUCH, P., 2011. Bezdomovectví jako přístup k životu. *Biograf*, (54).

Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v5401>

HOLPUCH, P. & NEŠPOROVÁ, O. 2020. Ekonomická aktivita, materiální situace a adaptace na chudobu vybraných skupin osob bez domova. *Fórum sociální politiky*, 14(3), 26–33. Dostupné z: <https://www.rilsa.cz/clanek/ekonomicka-aktivita-materialni-situace-a-adaptace-na-chudobu-vybranych-skupin-osob-bez-domova/>

MIKESZOVÁ, Martina & LUX, Martin. 2013. Factors of the Successful Reintegration of the Homeless and Housing Policy Instruments for Addressing Homelessness in the Czech Republic. *Sociologický časopis*. 49. 29-52. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/286303005_Factors_of_the_Successful_Reintegration_of_the_Homeless_and_Housing_Policy_Instruments_for_Addresssing_Homelessness_in_the_Czech_Republic

MILLER, W. R., & ROLLNICK, S. 2012. *Motivational Interviewing, Helping People Change*, 3rd ed. New York: Guilford Press.

⁵ Ve smyslu definovaném v zákoně o podpoře bydlení, č. 175/2025 Sb.

NEŠPOROVÁ, Olga & Petr HOLPUCH, 2020. *Populace osob bez domova v České republice: Osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_478.pdf

O'SHAUGHNESSY, B. R., MAYOCK, P., & KAKAR, A. 2024. The recovery experiences of homeless service users with substance use disorder: A systematic review and qualitative meta-synthesis. *The International Journal on Drug Policy*, 130. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2024.104528>

TSEMBERIS, S., KENT, D, RESPRESS, C. 2012. Housing stability and recovery among chronically homeless persons with co-occurring disorders in Washington, DC. *American Journal of Public Health*. 102(1),13-6. Dostupné z: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3490566/>

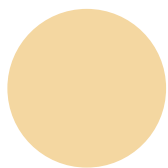
WATSON, D. P., & ROLLINS, A. L. 2015. The meaning of recovery from co-occurring disorder: Views from consumers and staff members living and working in housing first programming. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 13, 635–649. Dostupné z: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4570491/>

WHITE, W. L. (2007). Addiction recovery: Its definition and conceptual boundaries. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 33 (3), 229–241. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740547207001845>

Autor

Mgr. Petr Holpuch

petr.holpuch@rilsa.cz je výzkumným pracovníkem RILSA, kde se věnuje projektům zaměřeným na problematiku bytové nouze a bezdomovectví. Mimo působení v RILSA také dlouhodobě realizuje ad hoc výzkumy monitorující rizikové chování žáků a sociální klima ve školách.

RILSA Policy Briefs

č. 6 | 2025

RILSA

Jeruzalémská 1283/9, 110 00 Praha 1

T: +420 221 015 844

E: rilsa@rilsa.cz

W: <https://www.rilsa.cz>

Datová schránka: y16jvet

© Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i.
Praha 2025

RILSA Policy Briefs

ISSN 2788-2500

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons. Uveďte původ.

4.0 Mezinárodní veřejná licence. (<http://www.creativecommons.org>)

Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2023–2027 a je součástí projektu „Důvody a kontext úspěchu či selhání v trajektorii historie osob bez domova ve vztahu k řešení jejich situace v bydlení“ (IP70624).